

Eduskunnan Suurelle valiokunnalle,

Asia: Suomen avaintavoitteet EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan vaikuttamiseksi, EU/41/2024-VNK-2

Eduskunnan Suuren valiokunnan pyytämänä kirjallisena lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan.

1. EU arvoyhteisönä

Käsittelen lyhyessä lausunnossani vain omaan tutkimusalaani liittyviä teemoja. Koska kyseessä on valtioneuvoston poliittisten avaintavoitteiden esittely, lausuntoni on yleisluontoinen, eikä mikään varsinainen oikeudellinen asiantuntijalausunto.

Suomen lähtökohtana näyttää olevan globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, jonka kaiken toiminnan perusta ovat demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet. On erittäin positiivista, että Suomi pyrkii EU-politiikassaan korostamaan EU:n perustavaa laatua olevia arvoja. EU on nykyisellään niitä harvoja yhteisöjä maailmassa, joka vielä avoimesti korostaa demokratiaa, oikeusvaltiota sekä perus- ja ihmisoikeuksia.

EU ei ole tältä osin sisäisesti yksituumainen, mikä näkyy erityisesti oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen liittyvissä ongelmissa joissakin EU-maissa. Tästäkin syystä on tärkeää, että Suomi asettuu selkeästi puolustamaan EU:n arvopohjaa.

Kun edellä mainitut seikat otetaan huomioon, on myös loogista, että Suomi jatkaa pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista EU:ssa. On samoin johdonmukaista, että Suomi edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä tukee EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

2. Kokonaisturvallisuus ja vahvempi Eurooppa

Suomi tavoittelee EU:sta vahvempaa geopoliittista toimijaa, mikä on vallitseva turvallisuustilanne huomioon ottaen ymmärrettävä tavoite. Avaintavoitteissa tuodaan esiin, että EU:n globaalia roolia vahvistetaan myös unionin intressien ja arvojen edistämiseksi. Tämä on hyvä ja kunnianhimoinen tavoite – jos EU haluaa olla arvoyhteisö, sen on oltava sitä sekä sisäisesti että suhteissaan kolmansiin valtioihin. Mikään muu ei ole uskottavaa.

Muistiossa tuodaan myös esiin, että Suomi haluaa edistää suomalaista huoltovarmuuskonseptia EU-tasolla. Tässä yhteydessä voisi olla hyvä tuoda selkeämmin esiin, että kokonaisvaltainen varautuminen pitää sisällään myös yhteiskunnan kriisinkestävyyyden kasvattamisen luottamuksen kautta. Kyse on siten myös yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta asiakokonaisuudesta. Tämä puolestaan edellyttää esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamista. Varautumista edesauttaa luonnollisesti myös

ihmisten koulutus ja muun muassa hyvä medialukutaito. Varautuminen on siis nähtävä mahdollisimman laajana käsitteenä.

Sivuhuomautuksena totean, että pidän hieman merkillisenä sitä, että kokonaisturvallisuutta koskevaan jaksoon on sisällytetty maininta susia koskevan sääntelyn kehittamisestä. Sudet tuskin ovat mikään kokonaisturvallisuuteen suuntautuva turvallisuushuha.

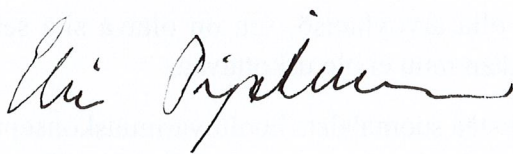
3. Muuttoliikkeen hallinta

Muuttoliikkeen hallintaa koskevissa tavoitteissa korostetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa pyritään muun muassa edistämään EU-tasolla yhteistyötä kolmansien maiden kanssa. Muistion mukaan ”Suomi edistää rakentavasti EU-tason toimia, joilla kehitetään mahdollisuuksia toteuttaa turvapaikkaprosessi ja kansainvälisen suojelun tarjoaminen turvallisissa kolmansissa maissa.” (s. 6) Samaan hengenvetoon todetaan, että hallitusohjelman mukaan Suomi noudattaa muuttoliikepolitiikassa ihmisoikeussopimuksia ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita ja oikeusvaltioperiaatteita.

Tältä osin totean, että turvapaikkaprosessin siirtäminen kolmansiin maihin on erittäin riskialtis suunnitelma, jonka kehittäminen sellaiseksi, että siinä todella kunnioitetaan mainittuja sopimuksia ja oikeudellisia velvoitteita on erittäin vaikeaa, jollei mahdotonta. Australian vastaavan ns. off shore-mallin ongelmista on jo runsaasti kokemuksia. Lisäksi suunnitelmia voi pitää globaalista näkökulmasta epäeettisinä. Monet niistä maista, joiden toivotaan hoitavan turvapaikkaprosessit, ottavat jo tällä hetkellä vastaan suhteettoman suuren määrän maailman muuttoliikkeistä.

Suhtaudun samoin kriittisesti muistiossa esitettyyn tavoitteeseen, jonka mukaan ”Suomi edistää rakentavasti sellaisen EU-tason mekanismin käyttöönottoa, jolla laajamittaisen laittomat tai välineellistetyt maahanmuuton tilanteessa yksilöllisten turvapaikkahakemusten käsittely voidaan väliaikaisesti keskeyttää tilanteessa, jossa valtion suvereniteetti vaarantuu esimerkiksi vieraan valtion vihamielisten toimenpiteiden johdosta.” (s. 6) Vaikka kynnys tässä on asetettu korkealle (valtion suvereniteetti vaarantuu), tavoite osoittaa, että Suomi näyttäisi olevan edistämässä palautuskiellon rapautumiseen johtavaa kehitystä EU:ssa.

Turussa, 12.3.2024



Elina Pirjatanniemi

Professori, johtaja

Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti